

8. Там само. - С. 100.
9. Там само. - С. 96.
10. Македонов Л. В. Население Кубанской области по данным вторых экземпляров листов переписи 1897 / Л. В. Македонов. - Екатеринодар, 1907. - С. 570.
11. Мельников Л. Иногородние в Кубанской области / Л. Мельников // Кубанский сборник. - Катеринодар : Издательство Кубанского Областного Статистического комитета, 1900. - С. 86.
12. Щербина Ф. Майкопский подъездной путь / Ф. Щербина // Кубанский сборник. - Екатеринодар : Издательство Кубанского Областного Статистического комитета, 1894. - Т. III. - С. 25.
13. Мельников Л. Иногородние в Кубанской области / Л. Мельников // Кубанский сборник. - Екатеринодар : Издательство Кубанского Областного Статистического комитета, 1900. - Т. VI. - С. 101-102.

D. Bilyj

SOCIAL AND AN ECONOMIC SITUATION OF THE NONRESIDENT POPULATION OF KUBAN IN SECOND HALF XIX – BEGINNINGS XX OF CENTURIES

In article process of formation of the population of Kuban which did not concern the Cossack estate in second half XIX - beginning XX of centuries is considered. The ethnic structure of a generality nonresident, its role in economic development of region, feature legal and a social status is in details analyzed. The especial attention is given to mutual relations between Cossacks and not Cossacks, to the reasons of their mutual opposition, a policy of imperial administration concerning various estates of the population of the Kuban area.

Key words: Kuban, the Cossack, nonresident population, estates of the population.

© Д. Білий

Надійшла до редакції 9.06.2009

УДК 94(477.8)

УЧАСТЬ ІВАНА КРЕВЕЦЬКОГО В НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ ГАЛИЧИНИ 1918–1923 РОКІВ

ЛЮБОМИРА ФЕДУНИШИН,

аспірант кафедри історії України Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

У статті розглядається діяльність І. Кревецького в період національно-визвольних змагань на західноукраїнських землях 1918-1923 років. Зокрема, висвітлено постать галицького громадсько-політичного діяча, військового історика і мемуариста, редактора урядової газети ЗУНР та головного архівіста Української Галицької Армії (УГА), ідеї якого актуальні й у наш час, оскільки в центрі досліджень ученого були проблеми української держави, її територіальної цілісності та національної культури.

Ключові слова: Іван Кревецький, національно-визвольні змагання, преса ЗУНР, українські мемуари, архів УГА.

Постановка проблеми й огляд досліджень та публікацій. Важливим напрямом дослідження історії Галичини першої половини ХХ століття є простеження життєвого шляху й наукової діяльності видатних діячів цього періоду. У силу ідеологічно-політичних процесів другої половини ХХ століття в сучасній історичній науці залишилося маловідомим ім'я Івана Кревецького (1883-1940), представника державницького напрямку української історіографії. Про життя вченого відомо небагато. Його наукова спадщина стала об'єктом окремих досліджень тільки в кінці 90-х років ХХ століття. Деякі аспекти громадсь-

кої і творчої діяльності історика розкриті в статтях В. Качкана [1], Ф. Стебля [2], Н. Черниш [3], де коротко висвітлено багатогранні наукові інтереси вченого, подано перелік основних праць. Проте не з'ясоване питання про участь І. Кревецького в національно-визвольному русі Галичини першої чверті ХХ століття.

Мета статті - окреслити діяльність І. Кревецького в період національно-визвольних змагань українського народу на західноукраїнських землях 1918-1923 років.

Іван-Мар'ян Іванович Кревецький народився

№ 5 (96) липень-серпень 2009 р.

14 жовтня 1883 року в учительській сім'ї в селі Іванівці Жидачівського повіту на Львівщині. Початкову освіту отримав у Роздолі, а середню - у Львові в Українській академічній гімназії. У 1907 році закінчив філософський факультет (історична група) Львівського університету. Під час навчання прослухав різні курси лекцій з історії професора М. Грушевського. У 1905 році став членом Наукового товариства імені Шевченка у Львові та брав активну участь у його роботі. І. Кривецький близько 25 років керував бібліотекою та працював у різних комісіях НТШ. У 1909 році став секретарем історико-філософської секції, на засіданнях якої постійно звітував про свою науково-дослідницьку діяльність. Молодий учений, спеціалізуючись на історії Галичини кінця XVIII - першої половини XIX ст., 1913 року подав до захисту докторську дисертацію, яку не захистив через воєнне лихоліття.

Із початком Першої світової війни Іван Кривецький певний час провів на військовій службі. 31 липня 1914 року під час першої мобілізації вступив до лав австрійської армії. Він писав у листі від 19 серпня 1915 року до С. Томашівського: "Я на разі при рекрутах, але чи довго, не знаю. Все таки скоріше чи пізніше треба буде йти в поле, хоч як се не під мої сили..." [4, с. 12]. Спочатку проходив військову службу в Угорщині. Із кінця 1915 року працював у військовій цензурі в Ряшеві, а з 1916 - у Відні. 3 Відня дописував до газети "Діло" про події в Україні. Захоплено вітав проголошення Третього універсалу Центральної Ради: "Передусім хай живе українська Республіка! Живемо справді у великих часах" (з листа до В. Гнатюка) [5, с. 58]. Історик велику увагу приділяв питанню національної державності та територіальної цілісності всіх українських земель, особливу роль відводив Галичині.

Після розпаду Австро-Угорщини та проголошення в листопаді 1918 року Західно-Української Народної Республіки І. Кривецький зголосився до Української Галицької Армії, але уряд ЗУНР покликав його до Станіслава на посаду редактора свого офіційного органу "Републіка". Він сформулював програму видання в першому номері часопису від 2 лютого 1919 року: "Газета покликана бути республікансько-демократичним і безпартійним органом, трибуною для висловлювання громадської думки всіх громадян Західної області Української Народної Республіки, незалежно від партійних орієнтацій, національної чи конфесійної приналежності, що "стоятими рішуче на становищі української державності - повної державної незалежності всіх українських земель від Кавказу до Карпат, повної державної суверенності українського народу від Кубані по Тису і Сян. Українська державність - отсе критерій, який часопис наш прикладатиме виключно і до всього..." [6, с. 1].

У березні 1919 року на пропозицію І. Кривецького президія Державного Секретаріату ЗУНР запросила до редакції часопису галицького літературного критика Миколу Федюшка. Під час польсько-української війни він очолював військову команду у Войнилові біля Калуша. Свої статті на загальні теми, звіти засідань Української Національної Ради підписував псевдонімом Євшан. Проте вже в травні 1919 р. його звільнено з редакції. Як пояснював Іван Кривецький, М. Федюшко одночасно друкувався у виданнях, опозиційних до уряду ЗУНР, таких як "Нове життя", "Народ", "Републіканець" [7, с. 7].

І. Кривецький у газеті "Републіка" за 1919 р. по-

дав огляд українських періодичних видань Західної України. Відповідно до підрахунків дослідника, у Станіславі, "тимчасовому осідку уряду ЗО УНР", на початку 1919 р. виходила така українська преса: щоденники "Републіка", "Нове життя"; тижневики "Стрілець", "Републіканець"; неперіодичні - "Вістник законів і розпорядків державних Західної Области УНР", "Вістник Державного Секретаріату Військових Справ", "Розпорядки і обіжники Державного Секретаріату освіти і віросповідань", "Вістник Державного Секретаріату Шляхів", "Републіканський Самохотник" - орган УСС [8, с. 2]. Однак незначний обсяг газетної статті та її специфічні завдання не дали автору змоги докладно викласти всі накопичені відомості, а тому в 20-ті роки він знову повертався до цієї теми.

Під час відступу УГА за Збруч улітку 1919 року І. Кривецький переїхав до Кам'янець-Подільського, де працював у пресовому відділі УГА при редакції часопису "Стрілець". Очолював історично-архівний відділ УГА. Одночасно підготував вихід у світ журналу "Українська старовина", але через несприятливі для наукової праці умови з'явився друком лише один номер.

Поділяючи з УГА її сумну долю, І. Кривецький подався далі на схід, деякий час перебував у м. Балта біля Одеси, а потім опинився в Києві. У 1919-1921 роках під керівництвом Ю. Меженка працював у бібліотеці Всеукраїнської академії наук над каталогізацією її фондів. Лише наприкінці 1921 року І. Кривецький повернувся в Галичину та відразу поринув у наукову, громадсько-культурну діяльність: започаткував і редагував популярний історичний журнал Наукового товариства імені Шевченка "Стара Україна", активно співпрацював із газетами "Діло", "Нова Зоря", проводив різні українознавчі дослідження.

У 1921-1925 роках І. Кривецький керував семінаром з української військової історії в Українському таємному університеті. Учений залишив фундаментальні дослідження історії військових формувань, здобув визнання як перший український воєнний історик у Західній Україні.

Зокрема, свідчить про це лист І. Кривецького від 18 липня 1924 року до І. Борщака: "... Питаєте, чи врятував я архів Галицької армії? На превеликий мій жаль, ні. Річ у тім, що з переходом Галицької Армії до більшовиків (січень 1920) більшовицьке командування негайно зліквідувало історично-архівний відділ Г. А., яким я завідував, а мене самого звільнило зовсім з війська. Та все ж таки беріг я архів (через другі особи!) аж до травня 1920 р., коли після розриву Г. А. з більшовиками наступили у Києві (куди перевезли в березні 1920 р. сей архів) поголовні арешти галичан (між ними й мене), опісля евакуація Києва та зайняття його поляками. Під час того пропав кудись і згаданий архів. І скільки я не шукав опісля за ним в 1920-1921 рр. у Києві - на слід не попав..." [9, с. 245].

Оскільки І. Кривецький мав прямиий стосунок до Архіву Української Галицької Армії як завідувач історично-архівного відділу УГА, важливо дізнатися про долю документів Української Галицької Армії. Відповідь на питання про долю й загибель цього неоціненного архіву дав у своїй статті Олег Романів, який, редагуючи свого часу рукописну збірку спогадів Льва Окішевича з 1920-х років про його діяльність у ВУАН, зустрів згадки про Архів УГА.

У 1929 році з ініціативи тодішнього Секретаря Президії ВУАН С. Іваницького-Василенка Л. Окіншевич був призначений завідувачем видавництва ВУАН, де, виявляється, зберігався Архів УГА. Зі спогадів Л. Окіншевича, бухгалтер ВУАН Воронін говорив про небезпечну ситуацію для всіх, хто був пов'язаний із переховуванням архіву. "Великі шухляди, що стоять у коридорі, про які ми сказали вам, що вони містять нерозповсюджені видання академії, в дійсності наповнені документами Галицької Армії, що їх Левченко і його попередники переховували з наказу старої управи ВУАН" [10, с. 14]. За умов того часу можна було чекати хвилі арештів, заслани і розстрілів. Це був час терору. Представники влади могли будь-якої години розпочати перевірки. Президент ВУАН академік Данило Заболотний сказав: "Це великий злочин нищити цінні історичні матеріали. Але ще більший злочин був би, якби ми видали людей на розстріл. Наказую вам (С. Іваницькому-Василенкові - Л. Ф.) з Окіншевичем негайно знищити цей архів". Після п'ятої години, коли інші співробітники видавництва пішли додому, при допомозі служника (янітора) будинку Дімітрія, ми відкрили скриньки з документами і стали палити їх у двох грубках для опалювання приміщення [10, с. 14]. За спогадами Теодора Пилипівського "Архів І Галицького корпусу", документи УГА були поділені на три розділи. У першому розділі були документи, які надходили в армію від Державного Секретаріату. У другому розділі зберігалися акти й розпорядження Начальної команди Галицької Армії. Третій розділ складався безпосередньо з документів І Галицького корпусу, який був ядром і головною складовою частиною УГА [11, с. 15]. Так трагічно безповоротно загинув у 1929 році архів Української Галицької Армії, головним архівістом якого був Іван Кривецький.

Як історик Галичини І. Кривецький вивчав та аналізував українські мемуари про національно-визвольний рух на українських землях першої чверті ХХ ст. Так, він дав характеристику деяких споминів: С. Шухевича "Спомини з українсько-галицької армії (1918-1920)" [12, с. 5]; К. Левицького "Великий зрив (До історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів)" [13, с. 6]; А. Чайковського "Чорні рядки" - це спомини українського повітового комісара Самбірського повіту від 1 листопада 1918 р. до 13 травня 1919 р.; І. Максимчука "Кожухів" про концентраційний табір у Кожухові під Москвою, куди після ліквідації УГА більшовики заслали кількасот галицьких старшин; також А. Крезуба "Партизани", генерала М. Омеляновича-Павленка "Спомини" та інші [14, с. 6]. І. Кривецький зазначав, що цілу мемуаристичну бібліотеку видало львівське видавництво "Червона Калина", що є важливим джерелом для вивчення національно-визвольної боротьби українського народу, оскільки автори мемуарів були активними учасниками подій у Галичині та Східній Україні.

Уболіваючи за долю рідного краю, до 15-річчя проголошення Західно-Української Народної Республіки вчений написав статтю "І. ХІ. 1918 - І. ХІ. 1933", яка не була опублікована [15]. Автор закликав урахувати гіркий урок 1918-1919 років, який привів до упадку української національної державності. Уважав, що Галичина має велике історичне значення й мусить продовжувати формування української на-

ціонально-державної ідеології. У зв'язку із цим великого значення надавав вихованню в сучасного йому покоління державної свідомості. І. Кривецький відзначав, що катастрофи з українською державністю засвідчили про перевагу в Україні анархічних елементів над державницькими. Історик закликав вивчати уроки минулого, щоб знову не повторювати помилок в українському державотворенні.

Висновки

Таким чином, Іван Кривецький брав активну участь у національно-визвольному русі Галичини 1918-1923 років, зокрема як громадсько-політичний діяч, працюючи головним архівістом УГА та редактором урядової газети ЗУНР. Галицький історик писав статті на актуальні теми з історії України, вивчав проблеми українського державотворення, причини поразки ЗУНР, аналізував українську пресу та мемуаристику учасників визвольної боротьби на західноукраїнських землях першої половини ХХ століття. Становлення вченого відбувалося в рамках Наукового товариства імені Шевченка та львівської історичної школи на тлі суспільно-політичної і національно-культурної ситуації тієї доби, у якій він народився й творив. Його ідеї є актуальними й у наш час, оскільки в центрі досліджень вченого були проблеми української держави, її територіальної цілісності та національної культури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Качкан В. "Реальні образи сумної правди" (основні конвенції у діяльності Івана Кривецького) / В. Качкан // Хай святиться ім'я твоє. - Львів, 1998. - С. 189-205.
2. Стеблій Ф. Іван Кривецький - історик-державник / Ф. Стеблій. - Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. - 2003. - 40 с.
3. Черниш Н. І. Кривецький - книгознавець, видавець, бібліограф / Н. Черниш // Українська періодика: Історія і сучасність / Доп. та повід. шостої Всеукр. наук.-теорет. конф. 11-13 трав. 2000 р.; за ред. М. М. Романюка. - Львів, 2000. - С. 460-468.
4. Центральний державний історичний архів (ЦДІА) України у Львові. - Ф. 368, оп. 1, спр. 173, 56 арк.
5. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаніка, відділ рукописів. - Ф. В. Гнатюка, спр. 203, арк. 58.
6. Републіка. - 1919. - № 1. - 2 січня. - С. 1.
7. Кривецький І. Мик. Федюшка - Євшан. Спомин у 10-ліття смерті / І. Кривецький // Нова Зоря. - 1929. - 21 квітня, ч. 30. - С. 6-7.
8. І. К. Українська преса Західної України / І. К. // Републіка. - 1919. - 2 лютого, ч. 1. - С. 2-3.
9. Борщак І. Пам'яті Івана Кривецького (У десяти роковини смерті) / І. Борщак // Україна (Париж). - 1950. - Ч. 4. - С. 244-245.
10. Романів О. До 85 роковин Листопадового Чину. З'ясовано долю Архіву Української Галицької армії. Архів УГА знищено з наказу Президента ВУАН Д. Заболотного / О. Романів // Вісник НТШ. - 2003. - Число 30. - С. 14-15.
11. О. М. Р. Що входило до Архіву УГА / О. М. Р. // Вісник НТШ. - 2003. - Число 30. - С. 15.
12. К. Бібліографія / К. // Нова Зоря. - 1929. - 10 березня, ч. 18. - С. 5.
13. К. Нові українські мемуари / К. // Нова Зоря. - 1931. - 12 липня, ч. 51. - С. 6-7.
14. К. Нові українські мемуари / К. // Нова Зоря. - 1930. - 21 грудня, ч. 98. - С. 6.
15. ЦДІА України у Львові. - Ф. 309, оп. 2, спр. 44, арк. 13.

№ 5 (96) липень-серпень 2009 р.

L. Fedunishin

PARTICIPATING OF IVAN KREVECKOGO IS IN NATIONAL LIBERATION RUS OF GALYCHINA OF 1918–1923

Activity of I. Krevetsky in the period of national-liberation contests on the lands of West Ukraine of 1918–1923 years is shown in the article. Especially, outstanding figure of Galych military historian and memoirist, editor of government newspaper of West Ukrainian People's Republic (WUPR) and main archivist of Ukrainian Galych Army (UGA).

Key words: Ivan Krevetsky, national-liberation contest, press of West Ukrainian People's Republic (WUPR), Ukrainian memoirs, archives of Ukrainian Galych Army (UGA).

© Л. Федунішин

Надійшла до редакції 14.07.2009

УДК 903:061.231:001.891(477.83-25) "1932/1939"

ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЬВІВСЬКОГО ДОІСТОРИЧНОГО ТОВАРИСТВА (1932–1939)

РОМАН МАСИК,

асистент кафедри історичного краєзнавства

Львівського національного університету ім. Івана Франка

У статті розглядається діяльність Львівського доісторичного товариства, яке було одним із відділень Польського доісторичного товариства в Познані. Визначено передумови заснування цієї інституції, проаналізовано особливості її організаційної розбудови, складу та проведення наукових досліджень. Автор констатує, що Львівське доісторичне товариство заснували з метою об'єднання наукових зусиль академічних учених та аматорів. Наукову політику Львівського доісторичного товариства формували лише дослідники університету. Особливістю Товариства був його мішаний польсько-український склад.

Ключові слова: археологія, доісторія, Львівське доісторичне товариство, Польське доісторичне товариство, Леон Козловський, Йозеф Костжевський, Ярослав Пастернак, Тадеуш Сулімірський, Маркіян Смішко.

Постановка проблеми. Львів завжди був одним із центрів історичної науки тих держав, у складі яких перебував. Історичні дослідження проводили працівники університетських кафедр, музеїв, архівів, бібліотек, члени наукових товариств. У товариствах сформувалося особливе інтелектуальне середовище. На відміну від інших дослідницьких установ, у їхніх наукових розробках брали участь не лише професійні вчені, але й аматори. Саме тому вивчення передумов заснування, розвитку та формування інтелектуального середовища товариств може пролити світло на спроби об'єднання наукових зусиль професійних дослідників минулої та аматорів історичних дисциплін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спроби наукового об'єднання дослідників доісторичної доби Львівського університету з місцевими аматорами в першій третині ХХ ст. досі не стали предметом спеціальної публікації. Окремі відомості про розвиток археології у Львові в цей час містяться в досліджен-

нях Наталії Білас [28-30]. Однак авторка в жодній зі своїх праць не торкалася питання співпраці археологів із університету з галицькими аматорами досліджень стародавніх пам'яток. Спеціально цю проблему не досліджували у своїх фундаментальних працях польські історики археологічної науки - Анджей Абрамович [2-4], Йозеф Костжевський [11], Анджей Надольський [15] та Барбара Стольп'як [20]. Лише поодинокі відомості з історії Львівського доісторичного товариства містяться в дослідженнях про Польське доісторичне товариство в Познані [6-9, 13].

Метою цієї статті ми обрали висвітлити передумови заснування, особливості організаційної та наукової діяльності Львівського доісторичного товариства, члени якого ставили своїм завданням акумулювати наукові пошуки археологів Львівського університету та непрофесійних дослідників стародавньої історії.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст. у польській археології відбувала-

№ 5 (96) липень-серпень 2009 р.